

Arablar Ispaniyada: Rekonkista harakatining vujudga kelishi.

Xayrullayeva Durdona

Denov Tadbirkorlik va Pedagogika Instituti

Tarix yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Tel: 91 234 25 20

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'rta asrlarda Ispaniya tarixida sodir bo'lgan jarayonlar haqida ma'lumotga ega bo'lasiz. O'rta asrlarda Ispaniya biroz muddat arablar hukmronligi o'rnatilgan edi, ammo, keyinchalik Ispaniya hududida mustaqil amirlik tashkil topdi. Ispan xalqi o'zining avvalgi hududini tiklashga urindi. Natijada mamlakatda rekonkista harakati avj olib ketadi. Dastlab Kordova amirligi tashkil topgan bo'lsa, keyinchalik mamlakat hududida boshqa davlatlar ham tashkil topadi, ammo, ko'p o'tmay ular yagona Ispaniya davlati tashkil topishi uchun asos bo'ldi.

Kalit so'z: Kordova, rekonkista, Kastiliya, Izabella, 756-yil, Ferdinand.

Abstract: In this article, you will get information about the processes that took place in the history of Spain in the Middle Ages. In the Middle Ages, Spain was ruled by the Arabs for a while, but later an independent emirate was established on the territory of Spain. The Spanish people tried to restore their former territory. Initially, the Emirate of Cordoba was formed, then other states were formed on the territory of the country, but soon they became the basis for the formation of a single Spanish state.

Key word: Córdoba, Reconquista, Castile, Isabella, 756, Ferdinand.

Аннотация: В этой статье вы получите информацию о процессах, происходивших в истории Испании в средние века. В средние века Испания некоторое время находилась под властью арабов, но позже на территории Испании был основан независимый эмират. Испанский народ пытался восстановить свою прежнюю территорию. Первоначально был образован Кордовский эмират, затем на территории страны образовались и другие государства, но вскоре они стали основой для образования единого испанского государства.

Ключевые слова: Кордова, Реконкиста, Кастилия, Изабелла, 756 год, Фердинанд.

Ispaniya hozirgi kunda Yevropaning eng yirik davlatlaridan biri hisoblanadi. Uning hududida insoniyatning yashashi so'ngi paleolid davriga borib taqaladi. Ammo hammamizga ma'lumki davlatlarning tashkil topishi va rivojlanishi birdaniga sodir bo'lib qolmagan. Aynan Ispaniyaning ham hozirgi kunga kelishida uning o'ziga xos tarixi mavjud. Ispaniya qirolligi- Yevropaning janubi-g'arbida, Pireney yarim orolida joylashgan davlat. VIII asrda Arab xalifaligi zaiflasha boshladi, natijada undan bir nechta hududlar ajralib chiqdi. Xalifalikdan ajralib chiqqan birinchi amirlik 756-yilda Ispaniyada tashkil topadi. U X asrdan Qurdoba (Kordova) amirligi nomini oladi.¹

Xasr boshlarida Ispaniyada arablar hukmronligi eng kuchli edi, bu vaqtda Kordova xalifalikka aylangan edi. Ispan arablariga Pireney yarim orolidan tashqari, yana qo'shni shimoliy Afrikadagi ko'p sonli barbar qabilalari ham bo'ysinar edi. Arablar davrida Pireney yarim orolida ishlab chiqarish kuchaygan edi. Aynan arablar tomonidan Ispaniyada sun'iy sug'orish tizimi rivojlantirilgan. Ular Ispaniyada ekinning yangi turlarini yetishtira boshlaydi, ular orasida: tut daraxti, sholi, shakarqamish, apelsin, limon ham bor edi. Ispan arablari Yevropaning turli mamlakatlari bilan, ayniqsa qo'shni mamlakatlar hisoblangan: Fransiya va Italiya bilan ham oloqalarni rivojlantiradi, Vizantiya bilan qizg'in aloqani yo'lga qo'yadi. Rimliklar davrida mavjud bo'lib, vestgotlar davrida rivojlanishi boshlangan Ispaniya arablar davriga kelib yirik sanoqat markaziga aylandi.²

Ispaniyadagi arab feodalizmi mahalliy aholi uchun g'oyat og'ir bo'ldi. Vaqt o'tishi bilan feodal eksplutatsiyasi tobora kuchayib bordi. Ayni damda mamlakatda tengsizlik ham avj oladi, xristian aholisini zo'rlab musulmon diniga o'tkazish mamlakatdagi musulmon fanatizmining kuchayishiga olib keldi. Xalifalikda aholining katta qismini arablar emas balki boshqa xalqlar tashkil etgan. Mavrlar nisbatan juda ozchilikni tashkil etardi. Ular orasida arab tilini o'rganganlar(mosarablar), xatto islom dinini qabul qilganlar (renegatos) bo'lsada, lekin ular mavrlarni kelgindi va istilochi sifatida ko'rar edi.

---

¹.T.O'.Salimov, F.E.Sultonov "Jahon tarixi" T-2017.

². V.F. Semenov "O'rta asrlar tarixi" T-1974.

Kordova hukmdorlari 929 yildan xalif deb atala boshlandi. Arablarning Pireney yarim orolida 20 yillik yurishlari natijasida shimoldagi Galitsiya va Asturiyadan tashqari barcha hududlar ular qo‘l ostiga o‘tdi. Keyinchalik xuddi shu Galitsiya va Asturiyadan arablarni Ispaniyadan chiqarish harakati ispancha “Rekonkista”- “qaytarib olish” boshlandi. U deyarlik 8 asr davom etib, Ispaniyaning keyingi taqdirini belgilab berdi. Asturiya tog‘laridagi Kordova jangida (718 yili) ispanlar arablar ustidan ilk g‘alabaga erishadi. Ispan xalqining arablar bilan uzoq davom etgan, ko‘p asrlik kurashi Ispaniya davlatining tashkil topishida juda katta rol o‘ynadi. Pireneya yarim orolining arablardan qaytarib olinishi tarixiy adabiyotda rekonkista deb nom olgan. Ispan xalqlarining arab-mavrlarga qarshi olib borgan ozodlik kurashi bo‘lgan keng ma‘nodagi rekonkista VIII asrdan-boshlab, arablar yarim orolni istilo qilganlaridan keyinroq, ya‘ni VIII asrdan, to XV asr oxirigacha davom etdi. XV asr oxirida arablarning Ispaniyadagi so‘nggi yirik mulki hisoblangan Granada qo‘ldan boy berildi.

Galitsiya, Asturiya, ispan markasi, bular tog‘li, odam yurishi va yashashi qiyin hududlar bo‘lib, arablarning bu yerlarni bosib olishga urinishi natijasiz chiqdi. Bu yerlar boshqa hududlardan ko‘chib kelgan ispan qochoqlari bilan to‘lib ketgan edi. Keyinchalik xuddi shu yerlardan rekonkista harakati boshlandi.

Rekonkista harakati VIII asrdayoq boshlangan edi. Ammo XI asrgacha bu harakat ispan kuchlarining tarqoq bo‘lganligi va ularga qarshi jipslashgan xalifalik kuchlari turganligi sababli biror yutuqqa erisha olmadi. Rekonkistachilar 1031 yilda ummaviylar sulolasi parchalanib, 23 ta tayplarga bo‘linib ketganidan keyin muvaffaqiyatga erisha boshladi. Bu harkatning markazlari Toledo, Kastiliya va Leon edi. Asturiya qirolligi VIII—IX asrlarda yarim orolning butun shimoliga va shimoli-g‘arbiga o‘z ta‘sirini yoydi. X asr boshlarida asturiyaliklar janubga ham siljib bordilar, Leon shahri esa ularning asosiy markazi bo‘lib qoldi va butun Asturiya qirolligi Leon nomi bilan Leon qirolligi deb atala boshladi. X asrning ikkinchi yarmida— XI asr boshlarida Leon janubgacha kengayib, Duero daryosi havzasigacha cho‘zilib ketadi. Bu yerda juda ko‘p qasrlar-qal‘alar — burglari bo‘lgan chegara viloyat tashkil topadi. Ana shu qasrlar nomidan olinib, yangi mamlakat Kastiliya deb ataldi. Burgos shahari Kastiliyaning asosiy shahari hisoblanardi. 1037 yilda Leon qirolligi Kastiliyaning ham qirolligi deb atala boshladi. XI asrning ikkinchi yarmida Kastiliyaliklar Taqo daryosi havzasini bosib oldilar. 1085 yili qirol Alfons VI Toledo shaharini istilo qildi. Bu yangidan istilo qilingan hudud,

ya'ni Taho havzasi Yangi Kastiliya deb atala boshladi. Biroq XI asrda Yangi Kastiliyaning ahvoli hali ancha nomustahkam edi. 1086 yili, ya'ni Toledo istilo qilingandan keyingi yili Alfons VI ning o'zi Zallak shahriga yaqin joyda arablardan qattiq zarba yedi. Shimoli-sharqda joylashgan Navarra qirolligi IX asrda juda katta ahamiyatga ega edi. Bundan keyingi asrlarda u uncha kengaymadi. Ammo uning janubida ancha-muncha siyosiy o'zgarishlar bo'lib o'tdi. IX asr oxirida Ispaniya markasidan yangi mustaqil mulk, Aragon grafligi ajralib chiqib, so'ng XI asrda qirollikka aylandi. 1118 yili aragonliklar arablardan Saragosa shahrini tortib olib, uni Aragonning poytaxti qildilar. 1137 yili Aragon Ispaniya markasi bilan birlashdi, Ispaniya markasi bu vaqtda Kataloniya yoki Barselona grafligi degan yangi nom bilan yurardi. Nihoyat, yarim orolning g'arbida Portugaliya janubga tomon cho'zilib ketgan edi. Dastlab bu ham graflik edi (u 1095 yillarda tashkil topgan edi), 1116 yilga kelib u ham qirollik bo'lib oldi. Portugaliyaning poytaxti boshda Duero daryosining mansabidagi Oporto shahri edi, keyin 1147 yildan — Taxo daryosining mansabidagi Lissabon shahri poytaxt bo'lib qoldi. Leon koroli hokimiyatidan xalos bo'lgan Portugaliya qirol Rim papasiga qaram bo'lib qoldi. Ammo bu qaramlik nomigagina bo'lib, aslida boshqacha edi.³

Yarim oroldagi to'rtta xristian davlatlaridan Navarra va Portugaliya alohida-alohida rivojlandilar. Navarrada fran-suzlar ta'siri juda kuchli edi. Atrofni tog'lar o'rab olgan bu kichik mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi sekinlik bilan bordi. Shu sababli XIII—XV asrlar davrida Navarra katta rol o'ynagani yo'q.⁴ Kastiliya va Aragon Pireneya yarim orolining ikkita asosiy davlati bo'lib, pirovardida ular yagona qirollikka birlashdilar. Bu birlashgan davlatlarning o'rta asrlar davridati tarixi o'zining bir qancha xususiyatlariga egadir. Kastiliya qirolligi yarim orolda eng katta hududni egallagan edi. Yarim oroldagi hududning deyarli beshdan uch qismi uning hissasiga tushar edi. Rekonkistada ham Kastiliya eng aktiv qatnashgan edi. Kastiliya tili keyinchalik ispan milliy adabiy tiliga asos bo'ldi. Kastiliya shahar va qishloq jamoalarining siyosiy ahamiyati Kastiliyada umumtoifa vakilligi, ya'ni korteslarning ertaroq vujudga kelishida ochiq-oydin namoyon bo'ldi. Korteslar o'z faoliyatini 1188 yildayoq (ingliz parlamenta va fransuz General shtatlaridan ancha

---

³.Salimov T.O' "Jahon tarixi" (Yevropa mamlakatlari V-XV asrlarda) T-2014

⁴.Удальсова З.В "История Европа" 1988.

oldin) boshlagan edi, shu bilan birga uchinchi toifa vakillari tarkibiga shaharliklar bilan birgalikda dehqonlarning ham ba'zi bir vakillari kirgan edi. Kastiliyadagi qirol hokimiyati shaharlarga tayanib turib, XIII asrdayoq o'z obro'-e'tiborini kuchaytirishga harakat qildi va yirik feodallar bilan qattiq kurash olib bordi.⁵ Kastiliya korteslari qirol hokimiyati kuchsiz bo'lgan paytlarda davlatning barcha ishlari ustidan nazorat o'rnatgan. Ayrim hollarda korteslar qirolning uyidagi kundalik turmushiga ham aralashardilar. 1258 yilda Kastiliya kortesi qirol va uning oilasi ko'p ovqat yemasligi, belgilangandan ko'p mehmon chaqirmasligi va ma'lum miqdordagi puldan ortiq xarajat qilmasligi haqida qaror chiqardi. Ispaniyani XIV-XV asrlarda o'zaro urushlar, dehqonlar qo'zg'olonlari qamrab olgan. Zodagonlar kurashi qirol hokimiyatiga qarshi qaratilgan. Ushbu sharoitda markaziy hokimiyatni kuchaytirish ehtiyoji tug'iladi. Ferdinand Aragonskiy 1469 yili Izabella Kastilskayaga uylanadi. Ferdinandning 1479 yili Aragon qiroli tojini kiyishi, Aragon-Kataloniya va Kastiliya-Leon qirolliklarining birlashishiga zamin tayyorlaydi. Ferdinand va Izabella zodagonlarga qarshi kurashni davom ettirib, ularning qator imtiyozlarini bekor qiladilar. Bu borada 1476 yili tuzilgan Kastiliya shaharlarining "Muqaddas Ermandad" ittifoqi ko'magiga tayanadi. Zodagonlar o'zboshimchaligiga chek qo'yganidan so'ng, qirol shaharlar erkinliklarini ham birmuncha cheklaydi. Kastiliyada va Aragonda sinfiy kurash, shu-ningdek, rekonkistaniyag tamom bo'lmaganligi har ikkala mamlakat feodallarini ikki qirollikni yagona Ispaniya davlatiga birlashtirish to'g'risida bir bitimga kelishga majbur etdi. Ikkala qo'shni davlat o'rtasidagi uniya (ittifoq) sulolaviy nikoh yo'li bilai amalga oshirildi. Malika Izabella Kastilskaya 1469 yili shahzoda Ferdinand Aragonskiyga turmushga chiqdi. 1474 yili Izabella Kastiliya qirolichasi bo'ldi, 1479 yili taxtga o'tirdi. Birlashgan ikkala mamlakatning har biri o'zining avvalgi qonunlari, urf-odatlar va alohida-alohida korteslarini saqlab qoldi. Shunday qilib, mamlakatni boshqarish ikki tusdaligicha qolaverdi. Shunday bo'lsa ham, yagona Ispaniyani vujudga keltirish uchun asos solingan edi. Kastiliyada ham, Aragonda ham qirol hokimiyati mustahkamlana boshladi. Birlashish Ferdinand bilan Izabellaning ichki va tashqi siyosatlarida ijobiy aks etdi.

O'rta asrlarda Ispaniyada biroz muddat arablar hukmronligi o'rnatilgan edi, keyinchalik Ispaniya hududida mustaqil amirlik tashkil topdi. Ispan xalqi o'zining

---

⁵ Корсунеский А.Р "История Испании IX-XIII вв.М,1976

avvalgi hududini tiklashga urindi. Natijada mamlakatda rekonkista harakati avj olib ketadi. Ispaniyadagi rekonkista harakati natijasida u o'z hududini yanada kengaytirdi. Mamlakatdagi o'zgarishlar, aholining ijtimoiy hayot tarzi, mamlakatning iqtisodiy ahvoliga ham ta'sir etmay qolmadi. Dastlab Kordova amirligi tashkil topgan bo'lsa, keyinchalik mamlakat hududida boshqa davlatlar ham tashkil topadi, ammo, ko'p o'tmay ular yagona Ispaniya davlati tashkil topishi uchun asos bo'ldi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Корсунеский А.Р “История Испании IX-XIII вв.М,1976
2. Т.О'.Salimov, F.E.Sultonov “ Jahon tarixi” T-2017.
3. V.F. Semenov “O'rta asrlar tarixi” T-1974
4. Удальсова З.В “История Европа” 1988.
5. Salimov T.O' “Jahon tarixi” (Yevropa mamlakatlari V-XV asrlarda) T-2014